

**ПОЛИТИКАТА, НАСОЧЕНА
КЪМ ТЕРИТОРИАЛНОТО ПРЕРАЗПРЕДЕЛЕНИЕ
НА НАСЕЛЕНИЕТО НА СТРАНАТА
В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО НА
СЛЕДОСВОБОЖДЕНСКА БЪЛГАРИЯ
(1878–1912)**

Марио Александров¹

Цел на настоящето изследване е изясняване изграждането на концепцията в законодателството на България през периода 1878–1912 г. по отношение на едно от основните направления на миграционната ни политика, това свързано с териториалното преразпределение населението на страната. Основната констатация от направения анализ е, че макар и постепенно тази концепция се превръща в една от определящите, същността на осъществяваната по нашите земи през изследвания период миграционна политика.

Ключови думи: българско законодателство на населението, миграционна политика, демографска политика

Един от основните елементи на всяка миграционна политика за дадена страна е териториалното преразпределение на обитаващото я население. Именно изясняване на изграждането на *концепцията в законодателството на България през периода 1878–1912 г. по отношение на териториалното преразпределение на обитаващото я население* е **цел** на настоящето изследване.

Нейните основи се базират най-вече на идеята, че онази част от местното население, което в епохата на османското владичество било изтласкано от родните си места, за да се освободи пространство за новоустановяващите се мюсюлмани (Щерионов, Щ., 2012: 171 и сл.; Мучинов, В., 2013: 144 и сл.; Ангелова, Д., 2013: 135) след изселването на последните в годините около Освободителната война, трябва да се завърне отново в старите си местообиталища,

¹ **Марио Александров** – Институт за изследване на населението и човека при БАН
Адрес за контакти: marioa67@mail.bg

възстановявайки по този начин съществуващия в страната демографски и икономически баланс.

Първият закон, в който се формулират отделни елементи на тази политика е приетия от II Обикновено народно събрание в края на 1880 г. **Законът за черкезките и татарските земи** (ДВ, бр. 95 / 23 декември 1880 г.).

Началото в обсъждането на законопроекта в Народното събрание се поставя с разглеждането на предложения текст, свързан с определяне **обекта на този закон**. Становището за такъв да се регламентират изоставените от *изселилото се мюсюлманско население земи* (макар в закона да се използва термина „черкезки и татарски земи“, става въпрос за обработваемата площ, предоставена на всички мюсюлмански племенни общности заселени, а в последствие напуснали изследваното географско пространство) (Мучинов, В., 2013: 144 и сл.; Ангелова, Д., 2013: 135; Балкански, Т., 2011, 17 и сл., 65 и сл.) не предизвиква особени дискусии. Отчита се, че изоставени земи има навсякъде в Княжеството, но особената им концентрация е в Белоградчишко, Оряховско, Видинско, Ломско, Свищовско, Добруджа, Радомирско, ето защо повсеместното им преразпределение е задължително. (СД, 1880, II ОНС, II РС, II-III: 9 и сл.)

Без особени дебати преминава и обсъждането на текста, определящ основния субект на този закон. Изрично се подчертава, че това е единствено българското население, чиито земи са били иззети, за да се оземли новоустановяващото се мюсюлманско население.

Не така безпроблемно обаче протича обсъждането на текстовете, касаещи формулирането на основната концепция по предмета на този закон, в частта му, отнасяща се до начина, по който ще се преразпределя въпросната земя между регламентираните правоимащи. Изказани са различни предложения от възможността да се узакони съществуващата ситуация, в резултат на самонастаняването в изоставените земи на българското население и завладените площи да му се предостави безвъзмездно, през идеята установилото се население да бъде принудено да плати новоусвоените земи, до предложението цялата земята да се изземе и наново да се преразпредели.

По този въпрос министър-председателят на либералното правителство П. Каравелов е на мнение, че след като „цели села са си върнали вече земите, неговото правителство няма намерение да им ги взема обратно, а трябва само да узакони съществуващото положение (Тодоров, Г. 1961 : 51 и сл.). Депутатът Е. Гешов обаче му опонира, заявявайки че „много български чорбаджии се възползват от нерегламентираността на черкезките и татарските земи и започват да ги обработват и завладяват“. Красноречив пример в това отношение било родното село на Гешов, където „някои чорбаджии заемали по 1000 дюнюма (един дюнюм е равен на 919,3 кв. м) земя, а за сиромасите нищо не оставало“ (СД, 1880, II ОНС, II РС, II-III: 9). Поради това той предлага тази земя отново да се изземе от държавата и да се преразпредели. Становище, което допада на по-голяма част от депутатите и те се обединяват около него.

В Народното събрание се посочва, че има и други региони, в които населението иска да си върне земи, които е притежавало, но намира там други собственици. Дава се пример със западните части на Княжеството. Тук в епохата на османското владичество значителна част от местното население е било изтласкано от родните си огнища, най-вече по посока Сърбия, за да бъдат заселени